

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Коваль Крістіни Павлівни на тему «Механізми удосконалення надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент

Актуальність теми дослідження.

Вітчизняна система надання соціальних послуг та соціального обслуговування в багатьох аспектах не відповідає чинним вимогам, міжнародним нормам і стандартам у сфері соціального захисту. Вона характеризується надмірною державною монополізацією надання соціальних послуг, базується на непрозорих пільгах і неефективних соціальних грошових виплатах, які надаються широкою мережею державних і комунальних закладів соціального захисту та соціальних служб.

Нова редакція Закону України «Про соціальні послуги» від 2019 року покликана сприяти відходу від попередньої централізованої мережі закладів та установ шляхом «створення умов для формування та розвитку ринку соціальних послуг» та «демонополізації цього ринку», аби суб'єкти як державної і комунальної, так і недержавної форми власності, що надають соціальні послуги, вільно конкурували між собою на ньому.

У реаліях сучасного українського суспільства, в сфері соціального захисту населення відбуваються трансформаційні зміни і дедалі очевиднішим стає те, що надання соціальних послуг має здійснюватися на новій основі, з використанням сучасних механізмів, методів та інноваційних технологій. Враховуючи, що деякі зовнішні та внутрішні чинники все більш негативно впливають на соціально-економічний розвиток України, гострий дефіцит та неефективне використання бюджетних соціальних видатків, необхідність покращення соціальних стандартів і якості життя населення, істотно впливають на ефективність функціонування системи соціального захисту та надання соціальних послуг.

Одним із основних завдань реформи соціального забезпечення, принципи якої закріплює Стратегія реформування системи соціальних послуг від 2012 року, що дійсна і досі, є покращення якості наданих соціальних послуг. Цього завдання реформа пропонує досягнути головним чином через створення ринку соціальних послуг і перехід від утримання окремих державних закладів до замовлення послуг.

Слід зазначити, що питання адаптації соціальної політики ЄС, невід'ємними аспектами якої є уніфікація механізмів надання соціальних послуг та моделі соціального захисту населення, мають значення в контексті посилення процесів європейської інтеграції.

Це обумовлює науковий інтерес до обраної теми досліджень здобувачки Коваль Крістіни Павлівни, котре беззаперечно є актуальною з точки зору науково-теоретичного та прикладного підходів.

Загальна оцінка роботи, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і повнота викладу в публікаціях.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 193 сторінках. Список використаних джерел налічує 144 найменування.

Зміст дисертаційної роботи відповідає назві теми, висновки розділів містять аргументовані положення щодо наукової новизни та реалізують поставлені автором завдання дослідження.

Результати дисертаційної роботи є достовірними та науково обґрунтованими, оскільки спираються на загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, що підтверджується наявністю логічного взаємозв'язку сформульованих завдань і отриманих результатів, аргументованістю теоретичних висновків, використанням широкого масиву статистичного матеріалу і методів наукового дослідження.

У процесі підготовки дисертаційної роботи авторка використала широкий методичний інструментарій, що включає методи історико-логічного та абстрактно-логічного аналізу (пп. 1.1, 1.2, 1.3); системного аналізу й узагальнення, статистичного, порівняльного, картографічного та графічного аналізу (пп. 2.1, 2.2, 2.3); абстрагування і формалізації (2.3); нормативно-правового та групування (пп. 3.1, 3.3) тощо.

Обґрунтованість теоретико-методичних засад, висновків і пропозицій, висвітлених у дисертації, підтверджується коректністю постановки наукових і практичних завдань, комплексністю використання методичних і методологічних прийомів, теоретичним узагальненням широкого кола наукових праць зарубіжних і українських авторів з означеної проблематики, опрацюванням офіційних матеріалів, статистичної інформації, законодавчих та нормативних документів.

Основні результати досліджень опубліковано авторкою самостійно та у співавторстві у 24 наукових працях, серед яких: 1 підрозділ у колективній монографії, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні (Чеська республіка), 1 стаття у науковому фаховому виданні, віднесеному до наукометричних баз Scopus та Web of Science, 2 статті у інших виданнях, 15 праць апробаційного характеру. З них відповідають вимогам 22 наукові праці.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертації.

За структурою, змістом, обсягом, оформленням та повнотою викладення результатів дослідження дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам.

Системний аналіз дисертаційної роботи свідчить про те, що вона є завершеним, цілісним науковим дослідженням, логіка і внутрішня структура якого підпорядкована поставленій меті і завданням.

Наукове значення та новизна дисертації.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну та були отримані особисто дисертанткою.

У ході дослідження узагальнено теоретичні обґрунтування соціальних послуг (стор. 38) та запропоновано авторське визначення терміну «соціальні послуги», як сукупність відносин щодо економічної, екологічної та соціальної складової розвитку регіону, спрямована на гармонізацію суспільних відносин, котрі сприяють підвищенню добробуту та рівня якості життя населення (стор. 42).

Цінним у теоретичному та прикладному аспектах є проведений у роботі аналіз вивчення практики надання соціальних послуг європейськими країнами, який надасть змогу виокремити їх певні елементи задля розгляду можливості застосування їх в Україні щодо підвищення якості та ефективності соціальних послуг (пп. 1.2).

На основі систематизації методів дослідження проведено аналіз структури населення та сфери зайнятості, які безпосередньо пов'язані із механізмом надання соціальних послуг. Статистичні дані про зміну чисельності населення та його структури все частіше використовуються для вироблення ефективної державної соціальної політики (пп. 2.1, 2.2).

Запропонований модернізаційний підхід до моніторингу регіональних процесів, які чинять вплив на ефективність соціального захисту населення, що включає п'ять послідовних етапів, зокрема: формування системи індикаторів, що характеризують рівень модернізації сфери надання соціальних послуг; визначення рівнів розвитку регіонів за такими складовими, як рівень модернізаційного стану економічної сфери, рівень модернізаційного стану демографічної складової та рівень модернізаційного стану сфери зайнятості; визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи індикаторів та розрахунок інтегральних показників, ранжування регіонів; виділення критеріїв для класифікації та групування регіонів за рівнем модернізації сфери надання соціальних послуг; визначення регіональних характеристик за рівнем модернізації сфери надання соціальних послуг кожної групи регіонів, виокремлення найважливіших проблем кожного регіону (стор. 143-144).

Науковий інтерес викликає розроблене дисертанткою інтегральне оцінювання рівня модернізації сфери надання соціальних послуг регіонів для зіставлення та ранжування за окремими складовими: рівнем модернізаційного стану економічної сфери, демографічної складової та станом сфери зайнятості і (табл. 2.8, стор. 147). На основі моніторингу рівня модернізації сфери надання соціальних послуг та за результатами рейтингової оцінки, дисертанткою виділено 4 групи регіонів: з високим РМСП, з РМСП вище середнього, із середнім та низьким РМСП (рис. 2.18, стор. 151-153).

У роботі здобувачкою конкретизовано механізм модернізації системи управління процесами соціального захисту населення, який включає набір певних важелів, методів та інструментів впливу на процеси утворення, накопичення та використання наявних ресурсів, котрі враховують особливості як зовнішнього, так і внутрішнього впливу (рис. 3.9). (стор.186)

Практичну цінність мають розроблені авторкою науково-методичні пропозиції та практичні рекомендації щодо механізмів удосконалення надання

соціальних послуг, а також важливим аспектом в процесі гармонізації розвитку регіонів України є використання досвіду європейських країн, що вже пройшли шлях узгодження соціальних потреб жителів із економічним розвитком, досягнувши як соціальних так і економічних цілей. Серед елементів європейських стандартів соціального захисту населення щодо підвищення якості та ефективності соціальних послуг авторка виокремила наступні: інтеграція соціальних послуг, діджиталізація надання послуг, маркетизація послуг і.т.ін. (пп. 3.2).

Особливий науковий інтерес викликає розроблена авторкою організаційна модель удосконалення надання соціальних послуг яка передбачає гармонізацію співпраці органів виконавчої влади, територіальних громад та інститутів громадянського суспільства, ключовими аспектами інституційного середовища якої мають стати: гармонізація відносин «ефективні громади – конкурентоздатні регіони – розвинута держава»; локалізація соціальної сфери з підтримкою міжмуніципального співробітництва, соціального підприємництва, державно-приватного партнерства; мотивація територіального розвитку з реалізацією конкурентних переваг регіонів; залучення місцевих ініціатив до розв'язання соціальних питань (стор. 212-214).

Усе вищезазначене надає підстави для загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Коваль Крістини Павлівни, в якій авторкою самостійно і на достатньому науковому рівні досягнуто мети дослідження і вирішено поставленні завдання.

Достовірність і практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Значна частина напрацювань дістала впровадження, що підтверджено відповідними довідками, зокрема, службою у справах дітей Чернігівської обласної державної адміністрації під час проведення навчання працівників служб у справах дітей районних державних адміністрацій, міських, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад, а також інших посадових осіб органів опіки та піклування (довідка від 12.08.2020 № 01-12/1124).

Оригінальні методики і практичні рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, використовувалися в навчальному процесі для розробки кейсів і практичних завдань з дисциплін економічного спрямування для здобувачів вищої освіти у галузі знань з соціальних та поведінкових наук в Чернігівському інституті ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (довідка від 24.06.2020 № 63).

Авторські розробки використовуються у навчальному процесі Національного університету «Чернігівська політехніка» при викладанні дисциплін економічного спрямування для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 073-Менеджмент (довідка № 202/08-1572 від 23.10.2021).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що сформульовані авторкою теоретичні положення, висновки і рекомендації доведено до рівня конкретних пропозицій і розробок, що можуть бути використані як методологічний базис в аналітичній роботі місцевих органів виконавчої влади, в управлінській діяльності органів місцевого самоврядування, окремих установ і організацій.

Зауваження та дискусійні положення.

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з означенням дисертантки власної позиції окремих досліджуваних проблем, варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

1. У дисертації проведено ґрунтовний аналіз теоретичних засад надання соціальних послуг в результаті якого систематизовано та обґрунтовано підходи до визначення понятійно-категоріального апарату та надано авторське визначення поняття «соціальні послуги» (пп. 1.1, стор. 42). Проте, на нашу думку, не достатньо широко представлені погляди представників вітчизняної наукової школи, які спеціалізуються на дослідженні проблем надання соціальних послуг.

2. Здобувачкою у дисертаційній роботі (рис. 1.8, стор. 68) запропоновано класифікацію складових механізму надання соціальних послуг, одним з яких визначено сукупний економічний ефект, на наш погляд, назва дещо звужена, оскільки повинна також охоплювати й фінансові аспекти надання соціальних послуг. Тому доречно визнати його як фінансово-економічний ефект.

3. Авторка вдало систематизувала принципи механізму надання соціальних послуг, тому що функціонування будь-якої системи базується на сукупності принципів, у відповідності до яких здійснюється діяльність та дотримання яких забезпечить якісний та ефективний її розвиток. Однак доцільно було б зазначити, який із базових принципів функціонування механізму надання соціальних послуг є авторським, а також бажано було б доповнити перелік принципами Європейських стандартів, оскільки в роботі досліджувались особливості надання соціальних послуг у країнах ЄС (стор. 73-82).

4. Дисертанткою переконливо обґрунтовані інституціональні механізми удосконалення управління ресурсами соціального захисту населення, а саме: економічні, нормативно-правові, адміністративні, інноваційні та інформаційні (пп. 3.1). При визначенні економічного та нормативно-правового ресурсів поза увагою дисертантки залишились питання оцінювання якості або ефективності надання соціальних послуг в сфері соціального захисту населення.

5. Авторка ґрунтовано дослідила роль органів виконавчої влади, територіальних громад та інститутів громадянського суспільства в наданні соціальних послуг населенню України, однак недостатньо уваги приділено обґрунтуванню функціональних обов'язків відповідних підрозділів органів місцевого самоврядування, які мають відповідати за розробку і реалізацію модернізаційних заходів, що створюють умови до зниження соціальних ризиків при наданні соціальних послуг (пп. 3.3).

Водночас, висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки й цінності дисертаційної роботи.

Загальний висновок.

Наведені зауваження суттєво не впливають на зміст дисертації і не знижують її наукової та практичної цінності.

Аналіз дисертації Коваль Крістини Павлівни свідчить, що поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені, робота написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки

науково обґрунтовані та підтверджуються результатами дослідження. Дисертація є самостійною і завершеною працею, яка свідчить про наукову зрілість її авторки. Робота оформлена відповідно до державного стандарту. У результаті дисертаційного дослідження отримано результати, які є суттєвим авторським внеском у вирішення науково-практичного завдання щодо розвитку теоретико-методологічних підходів та науково-практичних рекомендацій до формування механізму удосконалення надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення.

Отримані результати мають практичне значення і можуть бути використані в процесі формування та реалізації державної регіональної політики України, в аналітичній роботі місцевих органів виконавчої влади, в управлінській діяльності органів місцевого самоврядування, окремих установ і організацій.

Отже, представлена до захисту дисертаційна робота Коваль Крістіни Павлівни «Механізми удосконалення надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, нові науково обґрунтовані результати в галузі управління та адміністрування.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 9, 10, 11, 12 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 979 від 21.10.2020 та № 608 від 09.06.2021, а здобувачка Коваль Крістіна Павлівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук, доцент
заступник директора з
науково-педагогічної роботи
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

С.О. Назарко